

О. П. Бондарчук, кандидат економічних наук,
докторант кафедри публічного та приватного права
Університет митної справи та фінансів

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Метою статті визначено здійснення характеристики забезпечення захисту соціальних прав людини як змісту адміністративно-процесуальних правовідносин. Автором підкреслюється наявність проблеми проявів бюрократизації надання адміністративних процедур у сфері соціального забезпечення. Автором встановлено, що реалізація задач соціальної держави пов'язується із досягненням соціального діалогу не лише між роботодавцем та працівником, але і передусім між державою і людиною. З'ясовано, що принципами здійснення соціального діалогу відповідно до чинного законодавства України є: принцип законності та верховенства права; принцип репрезентативності і правоможності сторін та їх представників; принцип незалежності та рівноправності сторін; принцип конструктивності та взаємодії; принцип добровільності та прийняття реальних зобов'язань; принцип взаємної поваги та пошуку компромісних рішень; принцип обов'язковості розгляду пропозицій сторін; принцип пріоритету узгоджувальних процедур; принцип відкритості та гласності; принцип обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; принцип відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань. Автором підтримано висновок про те, що запровадження концепції людиноцентризму вимагає розбудови держави на засадах сервісності та служінням суспільству. Встановлено, що Загальною Декларацією прав людини визнано рівність всіх перед законом. Підкреслено, що деталізація прав людини відбувається у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року. При цьому зроблено висновок, що Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року відносяться до актів-стандартів, що не визначають механізму захисту прав, але встановлюють їх цінність для сучасного суспільства та держави. Обґрунтовано висновок, що закріплення соціальних прав особи на міжнародному відносіється до системи гарантій забезпечення права людини на фізичне буття; зроблено наголос, що міжнародно-правовий рівень регулювання соціальних прав особи не передбачає деталізації процесів захисту; вироблення національних механізмів їх реалізації покладається на внутрішньодержавні інституції та інструменти публічного адміністрування.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, адміністративно-процесуальні відносини, держава, концепція, людиноцентризм, міжнародно-правове регулювання, принципи, соціальна держава, соціальний діалог, цінність.

O. P. Bondarchuk. Ensuring the protection of social human rights: international standards

The purpose of the article is to define the characteristics of social dialogue as a principle of building administrative legal relations. The author emphasizes the problem of manifestations of bureaucratization in the provision of administrative procedures in the field of social security. The author has established that the implementation of the tasks of the social state is linked to the achievement of social dialogue not only between employer and employee, but primarily between the state and the individual. It has been established that the principles of social dialogue in accordance with the current legislation of Ukraine are: the principle of legality and the rule of law; the principle of representativeness and competence of the parties and their representatives; the principle of independence and equality of parties; the principle of constructiveness and interaction; the principle of voluntariness and the acceptance of real obligations; the principle of mutual respect and search for compromise solutions; the principle of mandatory consideration of proposals from the parties; the principle of priority of conciliation procedures; the principle of openness and transparency; the principle of obligatory compliance with the agreements reached; the principle of responsibility for the fulfillment of accepted obligations. The author concluded that achieving the principles of building social dialogue defined in Art. 3 of the Law of Ukraine dated December 23, 2010 No. 2862-VI requires a revision of the subject of administrative-legal relations and requires its understanding as a certain set of social relations between the state and the individual, where the basis is the introduction of the idea of understanding a person as the highest social value, which should be the vector to determine the vectors of development of society. It is emphasized that the achievement of social dialogue is in correlation with the implementation of the concept of "human-centrism", based on the recognition of the individual as the highest social value; a person should be recognized as the center of the universe, state activity and interaction of society. The author supports the conclusion that the introduction of the concept of human-centrism requires the development of the state based on service and service to society. The author substantiates that the revision of the subject and content of administrative-legal and administrative-procedural legal relations requires being based not only on the comprehensive implementation of the concept of "human-centrism," but also on its symbiosis with the concept of social dialogue as a concept of mutual social responsibility and support for the state, individual and society.

Key words: administrative-legal relations, administrative-procedural relations, state, concept, human-centrism, principles, social state, social dialogue, value.

Постановка проблеми. Проголошення правової і незалежної держави вимагає перегляду світоглядних підходів до встановлення змісту правовідносин між людиною та державою, державою та суспільством, суспільством та людиною. Захист прав і свобод людини є тим концептом, що завжди буде притягувати дослідницьку увагу науковців та практиків. В Україні діє доволі значний «масив» наукових публікацій з питань пошуку відповідей на проблематику реалізації та захисту прав і свобод людини в цілому, і зокрема, - у соціальній сфері. Соціальні права особи складають вагомий обсяг у встановленні змісту правового статусу людини; реалізація таких прав відноситься до системи гарантій власне реалізації права особи на фізичне буття. Соціальні права та їх реалізація – це права, які допомагають людині здолати тяжкі життєві обставини (наприклад, втрата працездатності порушує механізм для нарахування відповідних виплат соціального забезпечення). Відтак пошук напрямів забезпечення ефективності їх реалізації залишається актуальним та затребуваним.

Стан наукової розробки проблеми. Питання реалізації соціальних прав в межах трудових відносин досліджувались у публікаціях Н.Б. Болотіної [1], І.В. Венедіктовою [2], Л.Ф. Купіної [3] та ін.; в сфері адміністративно-правових відносин – у працях Ю.О. Лєгези, Л.О. Золотухіною [4] та іншими вченими. З точки зору конституційно-правового регулювання питання регулювання соціального діалогу здійснено у публікаціях Н.В. Мішиної [5], О.М. Баймуратова [6] та інших. В цілому варто відмітити, що спостерігається зростання рівня дослідницької уваги до проблеми реалізації та захисту соціальних прав, але такі дослідження характеризуються певною фрагментарністю підходів та вимагають здійснення узагальнення, що посилюється процесами зародження концепції соціоцентризму.

Метою статті є характеристика забезпечення захисту соціальних прав людини з точки зору встановлення міжнародних стандартів.

Виклад основного матеріалу. Зародження ідеї соціальних прав та інтересів можливо умовно поєднати із філософськими трактатами ще часів Давньої Греції. Наприклад, у публікаціях Протагор (481-411 р. до н.е.) було висловлено міркування, що людина та її інтереси є мірою визначення змісту діяльності держави [7, с.105].

Концепція природних прав в цілому, і соціальних прав як її складової була розвинена у працях філософів Нового часу, зокрема, у працях Ж.-Ж. Руссо та інших, де головною ідеєю було здійснення не лише визначення їх змісту, але і пошуку ефективних засобів їх захисту [7, с.105]. Дж. Локк зазначав, що здійснення захисту соціально-економічних прав особи має базуватися на реалізації інституту права приватної власності [8, с. 61].

В умовах сучасних науково-практичних публікацій висловлюються міркування про те, що функціонування соціального устрою є не лише частиною правової системи держави, а і відноситься до змісту розуміння взагалі розвитку людства, а отже має певний глобалізаційний характер [9, с. 14].

Якщо звернутися до історії формування вчень про суб'єктивні права особи, то соціально-економічні права відносяться до так званого другого покоління прав, потреба у захисті яких назріла після успішного формулювання концепту захисту громадянських та політичних прав особи, що сформувалось за часів буржуазних революцій [10, с.137]. Однією із перших соціальних прав визнала Німеччина шляхом ухвалення у 1881 році Маніфесту німецького кайзера, що передбачало запровадження систему соціального страхування. Положення зазначеного Маніфесту були у подальшому відображені у Конституції 1919 р., де також були зазначені засади здійснення права особи на працю. Варто відзначити, що навіть у радянських конституціях відбувалось закріплення системи соціально-економічних прав [11]. Однак нормативне закріплення не означає безумовне виконання, нажаль. До системи гарантій забезпечення реалізації та захисту соціальних прав особи необхідно віднести ухвалення Загальної декларації прав людини 10 грудня 1948 року [12], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [13] та Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року [14].

Загальною Декларацією прав людини визнано рівність всіх перед законом. Деталізація прав людини відбувалась у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 року. Але дані акти відносяться до актів-стандартів, що не визначають механізму захисту прав, але встановлюють їх цінність для сучасного суспільства та держави.

Висновок. Закріплення соціальних прав особи на міжнародному відноситься до системи гарантій забезпечення права людини на фізичне буття. Але при цьому міжнародно-правовий рівень регулювання соціальних прав особи не передбачає деталізації процесів захисту; вироблення національних механізмів їх реалізації покладається на внутрішньодержавні інституції та інструменти публічного адміністрування.

Список використаних джерел:

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. К.: Знання, 2005.
2. Венедіктова І.В. Цивільно-правовий захист прав особистості при здійсненні медичної діяльності. Матеріали наук.-практ. конф. Харків : ХМАПО, 2006. С. 5–7
3. Купіна Л.Ф. Соціальні та економічні чинники, які формують умови ефективності норм трудового права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. Вип. 2. С. 93-96
4. Лєгеза Ю.О., Золотухіна Л.О. Досягнення балансу публічного та приватного інтересів у сфері соціального забезпечення населення України: реалії та перспективи правового регулювання. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. №2. С. 85-91.

5. Mishyna N. V. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Одеса, 2023. Т. 32. С. 94-99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf>

6. Баймуратов М.О. До питання про вибір національної моделі місцевого самоврядування. *Публічне право*. 2015. №3. С. 57-65.

7. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Х. : Право, 2009. 256 с.

8. Локк Джон. Два трактата о правлении. Соч. : в 3-х т. / Локк Джон; ред. и авт. вступ. ст. И. С. Нарский. Москва : Мысль, 1985. Т. 1. 621 с.

9. Колодій А. М. Права людини і громадянина в Україні : навч. посіб. К. : Юрінком Інтер, 2003. 336 с.

10. Веприцький Р.С. Соціально-економічні права: до визначення правової природи. *Форум права*. 2008. №2. С. 32-37

11. Конституція УРСР 1919 року. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001316-19#Text> (втратила чинність)

12. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

13. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН). URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

14. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (прийнято 16 грудня 1966 року Генеральною Асамблеєю ООН). URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text